

Данијела З. Мандић
pejamandic@yahoo.com
ЈУ Средња школа „28. јуни“
Источно Ново Сарајево

УДК 027.625(497.6)(091)
DOI 10.7251/BSCSR2109065M
COBISS.RS-ID 135590913

НА ПУТУ КА САВРЕМЕНОЈ ШКОЛСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ

Сажетак: Школско библиотекарство у Босни и Херцеговини од оснивања до данас газило је ситним и несигурним кораком у настојању да смањи растојање које га дијели од школских библиотека у развијеним европским земљама. Данас када смо свједоци незаустављивог технолошког развоја, у журби да средњошколцима обезбједимо што више информационих и комуникационих технологија неопходних у динамичном информационом окружењу у којем живимо, заборављамо да пут до савремене школске библиотеке неминовно подразумијева промјену генералног става о значају библиотеке у животу сваке заједнице, храброст да се оде корак даље у опремању просторија по модерним стандардима, развијање култа књиге и ослушкивање читалачких потреба средњошколске популације, те попуњавање полица актуелном литературом с циљем да се укину све препреке које стоје на путу до знања. С тим у вези у овом раду ћемо се на конкретном примјеру бавити неким од трансформација кроз које школска библиотека неминовно мора проћи како би реализацијом идејних рјешења школска заједница као крајњи резултат добила библиотеку којој тежимо, библиотеку која је опремљена и посјећена.

Кључне ријечи: школска библиотека, школски библиотекар, модерна школска библиотека, фонд школских библиотека, корисници, мултикултуралност, толеранција.

Увод

Подаци о првим школским библиотекама у Босни и Херцеговини, иако махом шкрти и непотпуни, свједоче да су прве значајније промјене наступиле са спознајом да добро

организована школска библиотека позитивно утиче на квалитет наставног процеса. До тог тренутка у школама су постојале наставничке и ученичке библиотеке у средњим школама. „По правилу, руковаоци књижница били су наставници (професори) из предмета српскохрватског језика, а послове око издавања књига обављали су тзв. повјереници за књижницу по разредима обично најбољег владања и успјеха“ (Bašović, 1986: 290). Уочавање потребе за образованим стручним кадром, јер посао библиотекара се истиче као самостална дужност за коју је непходна одговарајућа стручна спрема и посједовање знања из области библиотекарства, педагогије и психологије¹ резултирало је најприје инстант курсевима, а затим, кроз озбиљнији и конкретнији приступ у рјешавању проблематике обезбјеђивања стручног библиотечког кадра, и првим генерацијама књижничара и дипломираних библиотекара, што би се свеукупно могло назвати првом озбиљнијом промјеном која је имала значајнији утицај на развој како школског, тако и библиотекарства у Босни и Херцеговини уопште. Данас када традиционална знања и схватања школског библиотекарства захтијевају модернији приступ и када се школско библиотекарство Републике Српске, неспремно да се суочи са промјенама које доноси модернији приступ грчевито држи за традицију, морамо бити свјесни чињенице да се провјерене активности могу и морају унаприједити другачијим, иновативнијим и непосреднијим приступом.

Промјене које се дешавају у савременом школском библиотекарству укључују и промјене које се тичу схватања значаја школских библиотека у образовном систему сваке земље, али и промјена које се тичу простора и опреме школске библиотеке, њених активности, обезбјеђивања актуелног

---

¹ Љубинка Башовић наглашава да књижничарска дужност није нипошто механичко дијељење књига. Она се мора вршити с много психолошког и педагошког разумијевања и за ученике и за књигу, те представља умјетност за себе.

књижног фонда којим се унапређује наставни процес и квалитет слободног времена средњошколске популације у ери технолошког развоја који је неопходно пратити одговарајућим мултимедијалним садржајима и електронским изворима информација.

Од тренутка када започну средњошколско образовање школски библиотекар треба да је у сталном контакту са ученицима. Он је задужен и да сарадњом са професорима утиче на квалитетније извођење наставних јединица али и реализацију ваннаставних активности. У том смислу школама су неопходне простране и адекватно опремљене библиотеке али и школски библиотекар који ће својим знањем, вјештинама, креативношћу и ентузијазмом школску библиотеку учинити централним, заједничким мјестом ученика и професора сваке васпитно-образовне установе. Наведени сегменти представљају индикатор у процесу самовредновања квалитета рада средњих школа у којем се кроз укупно седам индикатора, између осталог, оцјењује и улога коју школска библиотека има у процесу учења и поучавања, ученичких постигнућа, организацији наставних планова и програма, људским, материјалним и ресурсима унутар школе, те системима и процесима осигурања квалитета. Каква ће улога библиотеке бити у животу школске заједнице зависи од самог библиотекара, што значи да је он кључна особа која утиче на то да ли ће школска библиотека бити равноправан члан у раду и развоју школе у оквиру које дјелује, јер не смијемо заборавити да школска библиотека представља слику библиотекара који је за њу задужен. „Морамо бити свјесни чињенице, да без обзира на фазу развоја, ни једној библиотеци нису потребни кадрови који само знају да читају и пишу и који имају диплому. Потребни су универзални стручњаци, људи који се лако прилагођавају, а не стручњаци који су задужени за само један сегмент посла у библиотеци“ (Бегенишић, 2013: 67). С тим у вези неопходно је да школски библиотекар процијени стање у којем се библиотека налази и направи дугогодишњи план у којем ће прецизирати како и на који начин ће се библиотека

развијати у наредном периоду. Потребно је утврдити приоритете и динамику реализације промјена које ће унаприједити рад свих сегмената пословања библиотеке и цјелокупне школске заједнице. У том смислу потребно је базирати се на:

- кориснике;
- појачано учешће школске библиотеке у културним и просвјетним свечаностима;
- појачану видљивост библиотеке у школској заједници;
- омогућавање бољих услова за рад и учење (простор, намјештај, техника);
- континуирану набавку публикација и занављање фонда новим насловима.

Приликом израде дугорочног плана развоја школске библиотеке не смијемо изгубити из вида да се велике промјене не дешавају преко ноћи, те да је за конкретније промјене и резултате потребан одређени временски период, након којег ће сваки остварени резултат бити мотивација за даљи рад и помјерање властитих професионалних граница школског библиотекара.

Корисници и културно-просвјетна дјелатност чине библиотеку видљивом у школској заједници

Свјесни смо да ера технолошког развоја корисницима нуди бројне медије који су на неки начин књигу потиснули са мјеста које јој је годинама припадало, а као посљедица тога наступила је озбиљна читалачка криза. Задатак библиотекара је да књигу врати у центар пажње средњошколске популације што је у средњим стручним школама један од највећих изазова пред којима се школски библиотекар може наћи. У том смислу у ЈУ Средњој школи „28. јуни“ континуирани рад са ученицима дао је резултате јер број корисника из године у годину расте. До тог циља се дошло осмишљеним, планским радом који је у почетку подразумеивао колективне посјете и учлађења у школску

библиотеку с циљем систематски организованог упознавања корисника са расположивом библиотечко-информационом грађом и начином њеног коришћења. На тај начин сваки ученик на почетку средњошколског образовања имао је прилику да чује које услуге нуди школска библиотека и на који начин њихове вјештине и креативност могу бити стављене у службу унапређења живота школске заједнице. Након неколико година спровођења поменуте праксе настављено је са колективним посјетама, али је одлучено да ће се престати са праксом колективног учлањења за све ученике који у том тренутку посјете библиотеку, а прилика учлањења је пружена само онима који желе да се учлане. Практика се показала позитивном јер је то искуство показало да број корисника није смањен, већ је растао из године у годину, при чему је избјегнута замка колективног учлањења која је подразумијевала повећан број учлањених али не и стварних корисника библиотеке. Истовремено, ученицима је дата могућност одлучивања када ће постати чланови школске библиотеке.

“Високи професионализам у библиотекарству обезбеђује мноштво задовољних корисника чији су захтеви битно сложенији, компликованији и повећавају се из дана у дан. То не значи да се напуштају традиционалне вредности, већ да се на њима ствара нов квалитет прилагођен времену и траже путеви који воде до корисника. Данас корисници бирају и доносе одлуке на основу утисака, информација и комплетног квалитета услуга којег добијају у библиотекама.“ (Митровић Марић, 2013: 57)

Својим знањима и вјештинама библиотекар је у могућности да препозна интересовања и таленте ученика који посјећују школску библиотеку те да поменута интересовања и таленте кроз четворогодишње школовање негује, унапређује, развија и учини видљивим у образовној установи.

Библиотекар је у могућности оствари сарадњу са Савјетом ученика као савјетодавним тијелом којег чини по један представник ученика сваког одјељења како би заједничким радом, кроз бројне активности и пројекте, развијали школску

библиотеку. У ЈУ Средњој школи „28. јуни“ сарадњом школског библиотекара и Савјета ученика организују се поетске вечери и бројне хуманитарне активности за чију је реализацију потребна креативност и ангажман већег броја ученика. Тако школска библиотека постаје мјесто за припреме, пробе, размјену мишљења и добијање потребних информација како би се почетна идеја развила у конкретну активност. Боравком у школској библиотеци, кроз тимски и индивидуални рад, она постаје просторија коју ученици увијек имају на располагању, мјесто комуникације и могућности одлучивања гдје средњошколци свраћају како би идеју која је заискрила претворили у конкретну активност.

У рад школске библиотеке неопходно је укључити и родитеље, представити им могућности које она нуди али и саслушати њихове приједлоге за евентулно унапређење и модификовање рада. Један од начина на који се великом броју родитеља могу пренијети информације о дјеловању школске библиотеке је и Савјет родитеља, те у ЈУ Средњој школи „28. јуни“ ученици и школски библиотекар припремају презентацију о раду школе у на крају првог полугодишта и школске године. Дио презентације традиционално је посвећен и активностима школске библиотеке, а родитељи су у прилици да кажу своје приједлоге, утиске и сугестије што их чини сарадником у процесу трансформације у којем се школска библиотека налази.

Уколико простор библиотеке то дозвољава, у њему је пожељно организовати рад секција. Примјера ради у библиотеци ЈУ Средње школе „28. јуни“ окупљају се Ликовна секција и чланови редакције школског часописа, а читаоница је мјесто у којем се одвија истраживачки рад додатне наставе из историје и мјесто у оквиру којег се подстиче „његовање и развијање потреба за културом и очувањем културног и духовног наслеђа уз поштовање културног идентитета, језика и традиције“ (Закон од средњем образовању „Службени гласник Републике Српске“ број 41/18). Резултати рада додатне наставе из историје су приредба и аудио-визуелни материјал

„Стратишта, мјеста која не смијемо заборавити“, презентација „Хуманитарке и хероине Првог свјетског рата“, као и пројекат који се бави на 150. годишњицом аутокефалности СПЦ.

Вратити кориснике у библиотеку није нимало лаган задатак, али уколико постоји план рада са корисницима, он ће као резултат дати да у школској библиотеци вријеме проводе чланови Савјета ученика, секција, учесника додатне и допунске наставе, заљубљеници у позориште, поезију, ученици који желе да буду друштвено корисни и ангажовани, што је свакако квантитативно и квалитативно боље рјешење од колективног учлањења које нам даје само корисника на папиру, али не и активног, мотивисаног корисника услуга школске библиотеке, а касније народне и високошколске. На овај начин се повећава и видљивост библиотеке и школској заједници, интензивира се сарадња школског библиотекара и професора, а школски библиотекар има на располагању различите начине да допре до сваког ученика у складу са његовим потребама, читалачким жељама и интересовањима. Оваквим начином рада ученици и школски библиотекар постају партнери у организовању бројних културних догађаја у школи, обиљежавању значајних датума и подсећања на значајне личности и јубилеје, чиме се повећава видљивост школске библиотеке али и њена улога у животу школе у оквиру које дјелује.

Ентузијазам, простор и намјештај

Свјесни смо чињенице да школске библиотеке често функционишу у условима који су далеко од стандарда које прописује *Манифест о раду школских библиотека*, али то не треба и не смије да буде препрека у намјери да се расположиви простор учини пријатним мјестом које ће средњошколци и професори користити за рад. Циљ библиотекара је да корисника привуче и да од првог дана боравка у школи библиотеку прихвати као мјесто у којем ће се његове идеје, знања и креативност развијати. Чак и уколико школска заједница, због проблема са недовољним простором не може обезбиједити већу просторију за рад и функционисање школске

библиотеке, то не смије бити разлог да школски библиотекар изгуби мотивацију да унапређује рад и креативним активностима, које не захтијевају већа финансијска средства, учини простор библиотеке пријатним и примамљивим за боравак, учење и истраживање. Понекад је довољно тек неколико идеја које се уз помоћ ученика и професора ликовне умјетности могу реализовати, чиме се истовремено одвија ваннаставна активност, а простору школске библиотеке додаје се детаљ који може да украси њене зидове, промовише читалаштво и простор учини топлијим и примамљивијим за рад свих чланова школске заједнице.

Међународне ИФЛА/УНЕСКО смјернице за школске библиотеке прописују да је неопходно да се школска библиотека налази у приземљу, по могућности у средишњем дијелу зграде, да је добро освијетљена природном свјетлошћу и, макар једним својим дијелом изолована од велике буке, а опет доступна и у близини просторија за подучавање. До прије двије године просторије библиотеке ЈУ Средње школе „28. јуни“ налазиле су се у средишњем дијелу зграде, али на другом спрату који припада другој школи. Самим тим ученицима са потешкоћама у кретању био је онемогућен приступ фонду, а неспорна је била и збуњеност средњошколаца који су понекад, иако упознати са локацијом библиотеке, по своју прву књигу долазили када је настава у првом полугодишту увелико трајала. Разлог за такав смјештајни распоред школске библиотеке био је недостатак расположивог простора, али и то што је школа смјештена у згради која није намјенски грађена за школу. У оваквим условима тешко да постоји могућност за промјену постојећег стања уколико не постоји разумијевање за све позитивне резултате које би ученици, наставници и школски библиотекар остваривали. Било је неопходно одредити евентуални простор који би задовољио поменуте стандарде, а то је подразумијевало одрећи се једне учионице у корист нечега што је у традиционалном поимању школских библиотека била тек лијепа и креативна идеја, уз оправдану сумњу да ће донијети и одговарајуће планиране резултате. Чак и када

учионица постала нова библиотека било је потребно урадити адаптацију, не рачунајући чињеницу да је стари намјештај дотрајао и да се његовим преношењем не би постигло ништа значајно. Школски буџет не може поднијети толике издатке за нову опему, па се као једино могуће рјешење појавила могућност да се средства обезбиједи кроз пројектне активности, што је и учињено. Захваљујући пројектним активностима школска библиотека је опремљена функционалним, свијетлим полицама, пултом, изложбеним полицама, полицама за референсну збирку, читаоничким столом, лаптопима и пројектором неопходним за рад секција.

Оваквим приступом школска библиотека постала је централно мјесто окупљања, истраживачког рада и угодно мјесто за боравак ученика и професора. У организацији и пресељењу школског фонда важну улогу су одиграле групе ученика које су плански и организовано, слиједећи упутства школског библиотекара, учествовале у распоређивању фонда на полице. Иако је ријеч о обимном и захтијевном послу који је урађен у току другог полугодишта, важно је напоменути да школска библиотека ниједног тренутка није престала са радом. Направљена организација послова према којој права и потребе корисника нису била занемарена.

Ново полугодиште донијело је нову библиотеку, повећан број корисника и максимално искоришћен читаонички простор, али и резултате који нису остали само у облику идеје. На примјеру је показана истинитост тврдње да: „Естетски изглед доприноси да се посетилац осети добродошлим и повећава жељу припадника школске заједнице да проведе своје време у библиотеци“.

Како до нових наслова?

Нове просторије допринијеле су његовању и подстицању радости читања и истраживања коришћења услуга библиотеке, а са повећаним бројем корисника расле су и потребе за обнављањем расположивог фонда. Природан слијед ствари је био да се постојећа колекција континуирано обнавља у складу

са захтјевима наставног плана и програма, потребама како наставника, тако и ученика, да корисници непрестано имају на располагању нове материјале и да политика набавке прати новине из свијета издаваштва. Тек када се нови наслови нађу у рукама читалаца, било да је ријеч о ученицима или професорима, постаје јасно зашто је неопходно да се фонд сваке године занавља.

Поред скромних средстава која се издвајају из школског буџета и која су намијењена за набавку школске лектире, часописа и понеког награђиваног наслова, те поклоне Матичне библиотеке показало се да је једно од рјешења за занављање књижног фонда пронаћи нове изворе средстава за куповину књига.

Толеранција, мултикултуралност и обнова фонда

Поред фонда, богатство једне библиотеке видљиво је и кроз квалитет садржаја који се у њој реализују. Простор школске библиотеке мјесто за извођење бројних пројектних активности, али и креативних и читалачких радионица. Ова улога школске библиотеке нарочито је значајна у постратном друштву јер средњошколцима из оба ентитета у Босни и Херцеговини пружа могућност да се међусобно повезују, упознају, разумију али и да једни друге упознају са културом, традицијом, обичајима, да развијају културу дијалога, сарадње, узајамне толеранције и уважавања. „Мултикултурално окружење, реално и виртуелно, које значајно обликује мишљење и ставове корисника, богатство је али и препрека која захтева од библиотека и библиотекара посебне напоре како би остварили своју мисију и одговорили на потребе корисника библиотечких услуга.“ (Mladenović, 2017: 95)

У складу са свим наведеним библиотека ЈУ Средње школе „28. јуни“ је мјесто на којем су реализовани и бројни пројекти који имају за циљ развијање „културе толеранције, конструктивног рјешавања проблема, поштовања различитости по питању пола, способности, расног, националног, вјерског и социјалног статуса и развијање и

његовање толеранције на различитост (Закон о средњем образовању и васпитању „Службени гласник“ број 41/18, члан 137).

Имајући у виду да се у ЈУ Средњој школи „28. јуни“ подстиче и његује мултикултуралност и толеранција могуће је пронаћи начине и изворе финансирања кроз пројекте у којима би ученике кроз свијет поштовања различитости водила књига. Повезујући књигу и његовање мултикултуралности код средњошколске популације у ЈУ Средњој школи „28. јуни“ реализоване су и двије читаоничке радионице „Ја читам, ја упознајем друге“ и „Са књигом до нових култура“, које су, поред васпитних и образовних циљева, имале значајну улогу и у обнављању књижног фонда школске библиотеке.

Дванаест ученика, девет прочитаних књига, девет животних прича, књига испред сваког ученика, занимљиве дискусије, приче о добру и злу, времену и невремену и три илустратора да пренесу у слику свој доживљај онога што су чули, укратко би био опис успјешно реализоване двије радионице под називом "Ја читам, ја упознајем друге". Пројектом је ученицима омогућено да се, по слободном избору, „ставе у ципеле“ једног лика из одабраних књижевних дјела који је био жртва рата, жртва „онога другог“ и на тај начин осјете и разумију тежину свега проживљеног у тешким временима.

Радионица је реализована на Свјетски дан књиге и ауторских права, а за потребе њеног извођења набављени су нови наслови који тематски могу одговорити циљу који је намјераван постићи у развијању толеранције и разумијевања код ученика.

Идеја водила пројекта „Са књигом до нових култура“ била је да се у рукама средњошколаца нађу дјела писаца која говоре о различитим земљама, културама и обичајима, да средњошколци читањем и учењем о другима разбијају предрасуде, да кроз разговор и писану ријеч схвате и прихвате љепоту разноликости и да је представе другима, да разговарају и дискутују о прочитаном и наученом. Ученици су подијељени у тимове, а сваки тим је имао на располагању седам минута да

креативно, користећи медиј по властитом избору, дочара земљу у коју, захваљујући њиховом истраживачком раду, заједно треба да отпутују сви учесници радионице.

Реализацијом поменутих пројеката набављен је одређени број наслова који говоре о мултикултуралности. Резултат радионица код ученика био је развијање културе толеранције конструктивног рјешавања проблема, те развијање свих видова толеранције. По окончању пројекта настала су у два часописа који носе називе пројекта у којима су сумирана искуства ученика и професора у вези са пројектом и књигама које су имали за задатак да прочитају.

Савјет ученика и набавка нових наслова

Поред обавезне набавке школских лектира и материјала који прате наставни план и програм, потребно је испитивати читалачке жеље и потребе средњошколаца и заједничким радом омогућити да се на полицама нађу и материјали за слободно вријеме и разоноду. У том смислу водич за набавку постају наслови наведени у анкети проведеној међу ученичком популацијом, али је пожељно да се на видном мјесту нађе нека врста „кутије читалачких жеља“. У сарадњи са ученицима у библиотеци ЈУ Средње школе „28. јуни“ направљен је „кофер читалачких жеља“ који се налази на библиотечком пулту и пружа могућност ученицима да током читаве школске године записују наслове књига које желе да прочитају, а нису били у прилици да исте наведу током анкетања. Сумирањем резултата анкете, наслова који се нађу у „коферу читалачких жеља“, те препорукама чланова Библиотечког одбора врши се набавка одабраних наслова. У набавку се на тај начин укључују ученици, а израдом заједничких пројекта Савјета ученика и школског библиотекара ученици директно учествују у креирању набавне политике и обнављању библиотечког фонда. Један од начина дјеловања Савјета ученика у набавци публикација за школску библиотеку је израда пројекта поводом „Међународног дана даривања књига“ гдје се остварује сарадња представника локалне заједнице и овог ученичког

тијела, а све с циљем богаћења и обнављања књижног фонда. Поред овог вида сарадње Савјет ученика има прилику да из бројних фондова за омладински активизам обезбиједи средства за набавку материјала за учење, истраживање и разоноду.

Закључак

Пут од традиционалне до модерне библиотеке испуњен је бројним појединачним активностима које треба да буду пажљиво осмишљене и испланиране како би дале жељени резултат. Сваки од сегмената почевши од корисника, преко културних и просвјетних активности, видљивости у широј заједници, опремања и континуираног занављања књижног фонда подједнако је важан у креирању модерне библиотеке чије је упориште традиционална основа која је надограђена активностима које намећу потребе и захтијеви новог доба. Процес стварања овакве библиотеке неће се десити преко ноћи, али ће сваки направљени корак допринијети побољшању улоге коју библиотека има у школској заједници, јер сваки члан школске заједнице треба да пронађе своје разлоге и мотиве за посјету и рад у школској библиотеци.

Извори и литература

1. Бегенишић, Д. (2010). Школске библиотеке-статус и перспективе., *Библиотекарство*, II(2), 106-115.
2. Младеновић, М. (2017). Корисници у multikulturalnim bibliotekama, *Библиотекарство*, VI (6), 95-98.
3. Митровић Марић, Ј. Д. (2013). *Библиотека, школа и медији*. Београд: Филолошки факултет.
4. Ваšовић, ЛЈ. (1977). *Biblioteke i bibliotekarstvo u BiH 1945-1975*. Сарајево: Svjetlost.
5. Ваšовић, ЛЈ. (1986). *Biblioteke i bibliotekarstvo u BiH 1918-1945*. Сарајево: Veselin Masleša.
6. Закон о средњем образовању и васпитању (2018). *Службени гласник Републике Српске*. БР. 41/18. Бања Лука.
7. IFLA/UNESCO Смернице за школске библиотеке (2005). *Гласник НБС I*, 387-418. Београд.

8. Мандић Д. (2018). Стручно усавршавање школских библиотекара. *Образовање библиотекара јуче, данас и сутра*. (109-121). Источно Сарајево: Филозофски факултет.

ON THE WAY TO A MODERN LIBRARY

Summary: The first stop in the transition from a traditional to a modern library is the readiness to change the general attitude about the importance of the library in the life of everyone, especially the school community. In addition, it is necessary to modernly equip the school library premises, make them pleasant to stay in, but also to nurture the cult of the book, listen to the reading needs of users and remove all obstacles that stand in the way of knowledge. In order to get a library that is equipped and visited, it is necessary to pay attention to the users, to intensify participation in cultural and educational ceremonies, to make the library visible in the school community. By procuring the necessary furniture and equipment, it is necessary to provide better working conditions, and to continuously refresh the fund with new titles. The main problem of all school libraries in Republic of Srpska is the lack of finances in the school budget, but funds for equipment and book purchase can be provided through appropriate project activities. Funds for a library that is modern, equipped and visited can be provided through careful, long-term planning, enhanced cooperation with members of the local community, Students Council, Parents' Council as well as through numerous multicultural and other project activities.

Keywords: school library, school librarian, modern school library, school library fund, users, multiculturalism, tolerance

---